

ALISA GANIJEVA
MLADOŽENJA I MLADA

NASLOV ORIGINALA

Алиса Ганиева

ЖЕНИХ И НЕВЕСТА

BRIDE AND GROOM

Copyright © 2015 Alisa Ganieva

All rights reserved

Izdavač:

Imprimatur d.o.o.

Miše Stupara 4

Banja Luka

info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Lektura: Marija Pejić, Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Damir Omić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Skandi s.p.

Za štampariju: Mladen Spasojević

Tiraž: 500

Godina: 2023.

ISBN: 978-99976-53-36-9

Distributer za Srbiju:

BIBLIONER d.o.o.

Dunavski kej 12, 11000 Beograd

office@biblioner.rs

011/3284-094, 066/802-13-32

Alisa Ganijeva

MLADOŽENJA
I MLADA

Prevod:

Jovana Zgonjanin, Andrea
Jotanović, Georgina
Šipovac

Mentor prevoda:

Galina-Marija Mičić

1. STRANČEVA FLAŠA

KADA SMO MOKRI utrčali u poluprazan vagon i svalili se na izgrebanu klupu, Artur nije prestajao da se smije:

– Vi ste ljudi! Politička skupština u dvadeset prvom vijeku!

Kiša je lupala na prozore voza. Putovali smo na vikendicu kod nekih Marininih boemskih prijatelja. S Marinom sam radila u podrumu moskovskog suda, uvezujući i prepisujući papire. Slabo su nas plaćali. Pisanje je dovodilo do bola u prstima, dlanovi su se prljali korozivnim mastilom. Ali iz nekog razloga, to besmisleno mučenje ipak smo smatrali kakvom-takvom praksom.

Artur, Marinin prijatelj, slušao je naše sudske slučajeve sa zadovoljstvom. On se već razbacivao, iako se činilo da nije pio. Smijao se, zapitkivao, u žaru se udarao po butinama.

– Bomba, to je bomba!

– Da, Arturčik, to nije fantazija – koketno se složila Marina. – Od ove nedjelje dolazimo pola sata ranije, tako da cijeli tim na sastanku može da prouči svjetske novosti. Treba se jače udružiti protiv neprijatelja.

– Kakovog neprijatelja?

– Opasnog neprijatelja, koji je iskezio podle gubice – rekla je Marina – koji sanja da raskine naše veze.

– Duhovne veze?

– Naravno, duhovne, Arturčik.

Vrata koja su vodila do zatvorene platforme putničkog vagona otvorila su se škripeći i ušao je čovjek sa harmonikom, prilično neotesanog izgleda, u gumenim čizmama. Svirao je nešto plačljivo, melodija je zvučala poznato i malo sam se nagnula ka Marini ne bi li mi došapnula koja je pjesma u pitanju. Ali stideći se svog neznanja, zabacila sam nogu i predomislila se.

– A vi, Patja, da li ste već dugo u Moskvi? – obratio mi se Arturčik kroz zvukove harmonike.

– Godinu dana! – viknula sam mu na uvo, nagnjući se preko Marine. – Stariji brat mi je predložio da pokušam da radim u Moskvi.

Istina, nisam precizirala da su me na godinu dana i pozvali, a ona je, evo, već istekla, i očigledno ću morati da se vratim kući u svoje selo.

Tako je melodija koju nisam prepoznala odlazila od nas u pravcu susjednog vagona, iza stakala je jurio grad, poskakujući u kapljicama junske kiše i ne želeći da nas pusti. Bilo je prilično hladno za ljeto. Marina se umotala u jaknu i iz nekog razloga objasnila Arturu:

– Imaj na umu da Patja neće piti tvoju sambuku.* Ona ne pije. U njihovoj zemlji to je... Islam. Zar ne, Patja?

* Sambuka je italijanski liker. (Prim. prev.)

Marina nikako nije mogla da nauči da ja zapravo nisam stranac i da ne zabranjujem sebi da pijem. Ali odlučila sam da je ne prekidam.

– A ni ti joj se ne možeš nametati – nastavi Marina – inače neće imati prosaca.

– Ti imaš mnogo udvarača? – uzvrpoljio se od ushićenja Artur.

– Nemam ja nikakvih udvarača! – pobunila sam se.

Marina je naravno imala u vidu tih nekoliko glupaka s kojima sam se par puta vidjela. Jedan je naišao na mene u nekoj grupi na društvenim mrežama i počeo da sipa citate iz knjiga o dostizanju uspjeha i popularnoj psihologiji. Napravio je od sebe iskusnog mislioca. Saznavši da je uobraženjak iz mojih rodnih krajeva, živnula sam i iz radoznalosti pristala da se sretnemo.

O, kakva je to greška bila! Kavaljer je bio visok, sa ogromnom glavom i neprijatno malim očima. Pomislila sam da pobjegnem pravo sa mjesta sastanka, ali me je primijetio izdaleka i mahao časopisom „Novac” smotanim u svitak. Očigledno me je prepoznao po fotografiji.

– Čime se baviš? – postavio je odmah prilično čudno pitanje.

– Ničim. Pa ja nisam industrijalac – iscijedila sam, ljutnuvši se.

Već smo se kretali po ulici i prešli nekoliko koraka, prije nego što je odreagovao:

– Kao što je rekao Gilbert Česterton, čovjek koji barem djelimično nema smisla za humor, samo je djelimično čovjek.

Bilo mi je smiješno što je ponovo izbacio citat. Kao da je proveo čitave dane učeći ih napamet iz nekog obimnog zbornika.

– Da li čitaš „Novac“? – klimnula sam glavom prema časopisu, čisto da bih nešto rekla.

– Ne, ja ga stvaram – nasmijao se poučno, očigledno diveći se svojoj dosjetki.

A onda, kao da sâm sebe pobija, zastao je kod prodavnice najjeftinije brze hrane, koja je bila puna:

– Pozivam te!

Onda smo proveli mučnih četrdeset minuta u redu na kasi, a zatim za zajedničkim stolom sa tinejdžerima skejtborderima. Glavonja je nastavio da me davi aforizmima, pijucka svoju borovnicu i škripi kartonskom šoljicom za kafu po stolu, na kojem je bio razbacan šećer. Tvrdio je da u njegovom rodnom selu djevojke tako strašno žele da se udaju za njega da beskrajno pletu gluposti o tome kako ih on tobože zove. Uznemireni roditelji djevojaka tada jure njegovoj porodici i žale se: kažu, vaš mladić je potpuno izludio naše ćerke pozivima, pa neka se sada oženi. Ali glavonju ne možeš tek tako satjerati u ćošak. Da, ponekad zaista iz slabosti daje djevojkama povod da se nadaju, ali kao što je rekao Vinston Čerčil, budala je onaj koji nijednom nije pogriješio...

Na kraju je napravio kraljevski gest: izjavio je, sve tako svečano, da ćemo sad brzo otići u tržni centar da mu izaberemo pantalone. Kao da me poziva na bal. Ja sam skočila i promrmljala da ne idem nikuda i da strašno žurim na poslovni sastanak. Kakav bih ja poslovni sastanak uopšte mogla da imam? I pobjegla sam ne osvrćući se. On je onda

zvao, pisao: „Kakav ti se činim?“, zatim ne sačekavši: „Ti si veoma čudna. Imaš zaista užasan karakter“, onda: „Kako život, posao?“, da bi konačno prestao.

Nisam uspjela ni da svarim ovu glupu epizodu, kad me pozvao brat, kod kojeg živim. Izjavio je da se šef hemijskog preduzeća, naš zemljak, sprema da me upozna sa svojim da li unukom, da li nećakom. To je bilo čudno, ali se, naravno, nisam protivila.

Naveče su me pokupili kod suda. Za volanom je bio šofer, a šef mog brata smjestio se zajedno sa mnom na zadnje sjedište. Bio je to vedar stariji muškarac, na prvi pogled od šezdesetak godina, a zapravo je već ušao u devetu deceniju. Skenirao me lukavim očima, pitao za moj posao, a onda sa zanosom, s vremena na vrijeme kikoćući se za sebe, pričao nešto o svom. Moglo se pomisliti da on nije rukovodilac odjeljenja hemijskog preduzeća, već čarobne šume sa jednorozima.

Već u restoranu, časteći me kraljevskim jelima (pečeni jezik pod kapom od sira, teletina kuvana u konjaku, jesetra u lavašu* i tako dalje, i tome slično), djed se odjednom otvori:

– Ja za svoje osamdeset tri godine nijednom nisam bio zaljubljen!

Začudila sam se:

– Nijednom? Ali vi imate ženu, unuke!

– Pa šta – lukavo je zažmirio – oženio sam se samo zato što je moja majka, moleći me da osnujem porodicu, počela da skida maramu. Razumijete, sramota je za gorštaka ako majka pred njim odmotava maramu. – Slabo sam shvatala, ali on je

* Lavaš je turski hljeb, lepinja. (Prim. prev.)

nastavio: Pomirio sam se. Oženio. I koliko je moja žena morala da istrpi! Ta ja sam i prije nje hodao.

I ispričao je kako je kao mladić učestvovao kao pilot borbenog aviona u jednom međunarodnom sukobu između Arapa i Jevreja. Sovjeti prema toj operaciji nisu imali nikakav zvaničan odnos i da bi nekako sakrili svoje intervencije, mobilisali su pilote iz nacionalnih republika. Oni bi dalje razgovarali putem voki-tokija na svojim jezicima, a strane obavještajne službe su ih smatrale Arapima.

– Kako ste se razumjeli? – bila sam oduševljena ovim poduhvatom osuđenim na propast. – Malo je vjerovatno da je još neko od pilota znao, na primjer, vaš laksi* jezik. A ako ste svi govorili ruski, u čemu je onda smisao maskiranja?

Ali starac me nije čuo, zanosio se sjećanjima. U njihovoj vojnoj bazi u kantini radila je neka Maša, ruska ljepotica. Maša je imala vjerenika, lokalca. Ali bio je dovoljan samo jedan jedini valcer s ovim mojim starcem, tada još uvijek hrabrim pilotom, da potpuno zaboravi mladoženju. Ona ga je pratila u stopu, mameći ga svojom ljepotom, ali on se nije dao.

– Neposredno prije moje demobilizacije, posljednje noći, Maša je došla kod mene i legla... Sada mogu mirno da govorim o tome... Ležala je gola na mom krevetu, moleći da uzmem njenu nevinost. Ali za mene je to uvijek bilo pod zabranom. Nikada nisam kvario djevojke. Ona je shvatala da me vidi posljednji put, plakala je, skoro na koljenima me molila da joj ostavim za uspomenu taj

* Laksi jezik je jezik kavkaskog naroda koji živi u Republici Dagestan. (Prim. prev.)

poklon. Ujutro sam je poslao iz svoje sobe u prvobitnom, netaknutom stanju.

– Ali vi ste je strašno povrijedili! – izbilo je iz mene. – Mora da je strašna rana biti tako odbačen.

– Ona mi je zatim to jednom i priznala.

– Vi ste je sreli?

– Nakon dvadeset sedam godina u moskovskom metrou. Putujem u vagonu, a nasuprot mene sjedi tužna, životom ubijena nepoznata žena, gleda u mene ne podižući pogled i plače. Suze teku u potocima. Tada je voz stao i ona je ustala. Ja sam takođe morao da izađem. Krenuli smo jedno za drugim u istom pravcu, do pokretnih stepenica. Stali smo na stepenicu naporedo, ona iznad, a ja iza nje. I tada se okrenu i ćutke me zagrlji. Tako smo i stajali do samog vrha.

– To je bila Maša?

– Da, u poređenju sa mnom ona se veoma promijenila. Svratili smo u kafić i dugo ćaskali. Ona je pričala kako se počela viđati sa svojim vjerenikom i taj me je mrzio. Sve dok nije otkrio poslije svadbe da je žena nevinna. On je bio, kao i svi, uvjeren da se ja viđam s njom. Poštovao me zbog sačuvane nevjeste. Ispostavilo se da me se sjećao po dobru. Ali Mašin život nije bio dobar. Ni ljubavi, ni radosti! Težak rad, domaćinstvo. Muž je pijančio. A eto, da je jadnica imala tu noć, da sam se tada predao, možda bi, ko zna, bila srećnija.

Dok sam slušala starca i jela, mislila sam da on, naravno, pretjeruje. Baca prašinu u oči. Što je, inače, prilično čudno, s obzirom na njegovu ulogu

djeda provodadžije. I na kraju krajeva, gdje je unuk ili nećak? Niko se nije pojavio.

– Koliko imate godina? – pitao je odjednom starac.

– Dvadeset pet.

– Šteta, baš šteta. – On se promijeni u licu, spuštajući pogled na tanjir. – Htio sam vas upoznati sa unukom, ali vi ste stariji od njega.

Osjetila sam žestok gnjev i prema tom delikatnom starcu i prema bratu, koji nije pojasnio ovaj detalj mnogo ranije.

– Inače, unuk već dugo živi sa djevojkom. Meni se to ne sviđa, pa sam zato i odlučio da se umiješam. Ali vi ste, nažalost, pune dvije godine stariji od njega. Ostaćete neudati.

Kada sam sljedećeg dana pričala bratu o tome, i on me napao:

– Naravno, on je u pravu! Uskoro te niko neće pogledati!

– Nije potrebno kopirati svoju majku – umiješala se Ljusja.

Ljusja je Ruskinja, bratova žena, zbog čega su moji roditelji još uvijek na ivici nervnog sloma. Prije vjenčanja do posljednjeg trenutka su čekali, nisu slali pozivnice i nadali su se da će se sin predomisli. Mami se sve vrijeme čini da se ne može nadati dobrom od tuđih žena. Da će njenog voljenog sina napustiti, prevariti, isisati krv iz njega. Osim toga, Ljusja nikako nije rađala. Njih dvoje su putovali kod svakojakih doktora, horski su ponavljali da su oboje savršeno zdravi, ali Ljusja nikako nije mogla da zatrudni. Očeva majka, moja baka, koja je zbog

ovoga pozvana iz našeg sela, zaključila je da treba nekako umilostiviti cara nebeskog, otići šejhu po sabab amajliju* i onda će se možda smilovati... Brat se samo nasmijao.

Voz se zaustavio kod naše stanice, kod vlažne šumice sa usamljenom platformom. Kiša je već prestala. Mi smo se spustili sa platforme na stazicu, pitajući se kuda da skrenemo. Ispod drveta, pažljivo nas je posmatrao pedesetogodišnjak koji nije imao ništa upadljivo osim zelenog ogrtača.

Marina ga je primijetila i povikala:

– Oprostite, molim vas, u kojem pravcu je seoska zadruha?

– Seoska? Sad ću objasniti – dobrodušno je odgovorio muškarac i zakoračio na travu u susret.

– Idite pravo po stazici, zatim skrenite lijevo i kod brane na putu, ne dolazeći do ograde, opet skrenite, ali udesno. Da li ste zapamtili?

– Pravo, lijevo, desno – izbrbljao je Artur.

– A hoćete li da kupite vino od mene? Domaće je, sâm sam pravio.

Čovjek je iz stare torbe koja se pojavila niotkuda izvukao veliku flašu sa domaćom etiketom na kojoj se vidjelo slovo „iks”, a ostalo je bilo nečitko.

– Ne, hvala u svakom slučaju, ali mi ne uzimamo vino od stranaca – odbrusila je Marina.

– A zašto ne? – zainatio se Artur. – Dajte, kupićemo, ja ću platiti.

* Od arapskog „uzrok”. Talisman, obično u obliku kožnog trougla sa iznutra ušivenim stihom iz Kurana i slobodnom molitvom, koju je duhovnik napisao na papiriću. Nošenje sababe salafisti osuđuju kao mnogoboštvo i nevjerništvo.

– Nije stvar u novcu – namrštila se Marina, ali je čovjek u zelenom ogrtaču, smiješeći se, već dao flašu Arturu.

Ostatak puta, dok nismo stigli do kuće koju smo tražili, ćutali smo i kostriješili se, kao poslije svađe. Na doksatu je pušilo nekoliko ljudi u filcanim kapama, mnogi su imali pirsing na usnama. Artur je ostao s njima, a mi smo, hodajući po škripećim daskama, došle do drvene verande sa velikim kuhinjskim stolom krcatim čašicama. Tu je bio i stari šporet, niski frižider i prostirka upitnog porijekla neuredno bačena na pod. Na prostirci su u malim grupama sjedili ili ležali gosti i zanosno pričali, ne obraćajući nikakvu pažnju na nas. Ja sam već gledala gdje da se smjestim, kada je do Marine dotrčala ogromna riđa momčina, podigao je u vazduh i viknuo:

– Pilorama je stigla!

Ja sam se iznenadila i samo što sam zaustila da pitam kakav je to nadimak, kad Marina počne da me predstavlja kao svoju drugaricu.

– Ona je Čečenka! – povika Artur upadajući u riječ.

– Ja nisam Čečenka – odlučila sam da razjasnim.

– Čerkeskinja? – neprirodno je zapitao, mršav poput štapa, momak smeđe kose u bezobličnom džemperu.

– Jurij, poznati društveni radnik – predstavio ga je riđi.

– Ali tamo gdje teče Terek, vidjeh Čerkešenku, / Pogled djeve srce okovao...^{*} – recitovao je Jurij.

^{*} Pjesma „Čerkeskinja” Mihaila Jurjeviča Ljermontova.

– Može se reći, skoro ste pogodili – mahnula sam rukom. – Ja sam iz tih krajeva.

– A ja sam ratovao na Kavkazu. I čak sam bio ranjen – u istom maniru izjavio je Jurij.

Mi smo se neočekivano odvojili od Marine i riđeg i našli se kako sjedimo na prostirci, kao i ostali gosti.

– To je bilo devedesetih... Nećete povjerovati, ja sam bio ruski oficir, ali sam saosjećao sa gorštaci-
ma i njihovim slobodoljubljem.

– Čini se da miješate devedesete godine sa devetnaestim vijekom – nasmijala sam se, uvidje-
ši kako laže.

Smeđeg momka je to povrijedilo. Podigao je čašu sa, kako se činilo, voćnim likerom od brusnice ka crvenim usnama i pogledao iskosa.

– Evo, vi se kikoćete, a sad imate pravu priliku prenijeti ruskoj eliti ono što Kavkaz želi – progun-
đao je mlitavo i tiho, jasno podrazumijevajući sebe pod elitom.

– Razbacujete se krupnim riječima. Kako misli-
te šta želi? Isto što i ostali, vjerovatno. Sistem koji funkcioniše.

– Zakone?

– Pa da, i njih. Istina, svako ima svoje idealne zakone...

– Znate, ima nešto aristokratsko u vama...
– iznenada je uzeo moju ruku i poljubio je. – Zamislite kakva će senzacija biti ako se vjenčamo.

– Zašto senzacija?

– Poznati društveni radnik i Čečenka.

– Dagestanka.

– Tim bolje! Ali vi ste, vjerovatno, nevini...

Nasmijala sam se njegovoj direktnosti.

– Da li vas provjeravaju, kontrolišu? Idete svaki mjesec na pregled ginekologu? – nastavio je da se raspituje.

Skoro sam frknula: „Šta je s vama?“, ali onda sam se zaustavila, odlučivši da se zbog sigurnosti složim.

– Da, zapravo pregledaju.

– Jesu li braća stroga?

– Jesu – uvjerala sam ga, iako me brat bez problema pustio da idem sa Marinom.

Jurij je uzdahnuo i naslonio se. Ja sam pogledala oko sebe. Okupio se mlad narod, ali raznolik. Pravo na kuhinjskom stolu, mlateći nogama i zveckajući limenkama energetskog pića, sjedila su dva poluodrasla dječaka u laganim platnenim sakoi-ma. Pored njih, pritisnuvši među nogama onu flašu kupljenu kod slučajnog trgovca vinom, gestikulirao je Artur. Marina je sjedila podalje sa riđim momkom i nepomičnom smeđokosom djevojkom u staromodnoj lepršavoj suknji i sa licem lutke. Neki ljudi su dolazili i odlazili, a nama je prilazio čovjek proćelavog tjemena i s tankim repom, prekoračivši posude sa predjelom postavljene na podu.

– Jurij, Jurij – šapnuo je, spustivši se na koljena i hvatajući objema rukama ramena mršavog Jurija – možeš li zamisliti, ovdje je, kažu, i onaj Kičin.

– Pa šta? – cokuo je jezikom.

– Da, sa njim se ne pozdravlja. Čitav internet želi da ga prebije. Podmitljiva stoka. Ulaguje

se, savija pred centralnom linijom, nosi horugvu.* U tajnoj prijavi je napisao da imam dvojno državljanstvo. A ja bih, između ostalog, svakako položio račun izjavom o priznanju, kao što bi trebalo da bude – brbljao je repati.

– Ja ga se ne bojim! – Jurij je oštro odmahnuo rukom.

– Ma ni ja se ne bojim, on je sam po sebi tih, sakriće se u čošak sa votkom i sjediti. Ali s njim će biti i neki ljevičari, oni su potpuno raspojasani.

Na verandi su se zaista pojavile pridošlice. Jedan prosječan, blago kosooki mladić sa raščupanom kestenastom kosom i dva sasvim mirna momka u teksas jaknama i upečatljivim majicama sa srpovima i čekićima.

– Izgledaju bezopasno – primijetila sam.

– Izvinite? – repati je pogledao u mene.

– Ja sam Patja.

– Prelijepa ratnica sa planina – ubacio je sanjar Jurij, iznova mi ljubeći ruku.

Sa druge strane pojavio se Artur sa punom čašom.

– Patja, a zašto ti ne piješ i ne meziš? Jesam li džabe kupio vino? Veoma je ukusno.

Uzela sam flašu. Obišla je krug. Vidjela sam da i Marina isto sebi sipa. U međuvremenu je iza mutnih prozora već pao sumrak.

Onda je djevojka u lepršavoj suknji odjednom živnula, izašla na sredinu verande i glasno predložila:

* Horugva je tip zastave sa religijskim motivom. (Prim. prev.)

– Hajde da prizivamo duhove! Zabavno je, vidjećete!

– Zar nije opasno? – posumnjao je Jurij.

– Hajde, hajde! – progovorio je jedan od ljevičara.

Nečiji glasovi, da li ljevičara, da li rideg, predlagali su da zovu Staljina, dječaci u platnenim sakoima dokopali su se velikog lista papira i počeli pisati slova na njemu. Djevojka koja je započela svu gungulu i jedan od onih što su do tada pušili na trijemu lutali su po verandi u potrazi za starom zdjelom za seansu.

– Kakav idiotizam – razljutio se repati – neka Kičin sam zove svog Staljina!

– Šta ti je, to bi moglo bilo zanimljivo – mrdao je obrve Jurij, koji je već promijenio čašu likera sa brusnicom za čašu vina koju mu je ponudio Artur.

– Potrebno je sjesti ukrug i držati se za ruke – naredila je Marina. Susrevši se sa mojim pogledom, namignula je i pozvala me sebi.

– Pa, uskoro će početi – šapnula mi je na uvo kada sam se približila – počće da pitaju za sudbinu Rusije, ko će biti na vlasti, da li će se desiti revolucija i u čemu je smisao života. Svađaće se, galamiće.

– A što im to treba? – ja sam se začudila.

– A da se nasmijemo grohotom, šta više od toga. Usput, ti se nisi pozdravila sa domaćinom?

– A ko je domaćin?

Marina je pokazala na preplanulog mladića blago konjastog lica koji je sjedio u sjenci na prostirci i posmatrao pripreme. Nije mi jasno kako sam uspjela da ga ne primijetim. Pogotovo što smo se poznavali. Zvao se Rinat, bio je ili Baškir

ili Tatarin, i jednom je povezoao Marinu i mene s posla. Meni se čak učinilo da joj se udvara. Veoma fin čovjek.

– Idem se pozdraviti – oduševila sam se. Nisam htjela da se vratim kod Jurija.

– Ako se duh javi, ja ću mu se ispovjediti – zaigrano se nasmijao Artur kada sam prolazila kraj njega.

– I mogli biste. Ali ne ovdje, nego u crkvi – odgovorio je onaj kojeg je repati nazvao Kičin. – Ja u tom satanizmu ne učestvujem.

– Onda idi i prijavi svakoga ko je uključen! – viknuo je repati, preturajući po frižideru. Nije jasno kako je on odatle nešto čuo i zašto je sve vrijeme mijenjao mišljenje, čas je protiv ideje, čas neočekivano za nju.

Kičin ništa nije odgovorio.

– Tako je, ne odgovaraj – stigao je do njega Jurij, savijajući oštra koljena – nema potrebe da potpaljuješ svađu. Ovo ide na ruku neprijateljima Rusije.

– Jurij, na čijoj si ti strani? – rasrdio se repati, zalupivši frižider.

– Tiše, tiše! – upozoravala je Marina, ozbiljno nervozna. – Inače neće uspjeti! Duhovi imaju tvrdoglav karakter, osjetljivi su.

Rinat je u međuvremenu ustao meni u susret, ispravio se i prosto rekao:

– Znao sam da ćeš doći. Hajdemo negdje gdje je tiho.

I krenuli smo iz verande u hodničić, prošli smo pored kupatila bez vrata i sa čeličnim gasnim kotlom sa izbočenim cijevima. Rinat je počeo da se penje uz stepenice, ne osvrćući se. Ja sam išla za njim.

Popevši se, našli smo se u mračnoj sobi, oblijepjenoj starim buđavim tapetama. Kod zida je stajala hladna peć, a nasuprot nje plavio se izbljeldjeli kauč iz perioda zastoja.*

Ćuteći, sjeli smo na taj kauč i zagledali se u peć. Rinat je držao čašu sa presutim Arturovim vinom.

– Zašto kažu da je istina u vinu? – progovorio je konačno.

– Zato što je gorka?

– Zato što piješ i vidiš se u pravom svjetlu – tiho je odgovorio Rinat.

– Pa ne znam...

Odozdo su odjeknuli povici:

– Pokreće se! Pokreće se!

– Evo – nastavio je Rinat, takođe gledajući u peć – ja tebe u potpunosti poznajem.

– Zbog vina?

– Ne, zbog sna. Sanjao sam. Ali prvo treba da se kucnemo.

Okrenuo je prema meni svoje bespomoćno konjasto lice, na kojem su, na sivoj večernjoj svjetlosti, sijale sivoplave zjenice. Kucnuli smo se. A zatim je on lagano uzeo moju čašu, sagnuo se, stavio obje čaše na pod, ponovo se ispravio, obgrlio me rukama i počeo isto tako polako da se prevrće na kauč. Osjećala sam da sam se naježila od straha, ali u glavi je sve bilo potpuno prazno. Pala sam na leđa i ležala tako, buljeći u plafon. Rinat me pritisnuo odozgo i samo je, takođe ne krećući se, disao mirno i duboko, kao da spava.

* Vrijeme vladavine Brežnjeva, period od šezdesetih do osamdesetih godina. (Prim. prev.)

Misao je bljesnula i nestala, o tome da bi se neko mogao popeti, proviriti i širiti tračeve, ali strah je nestao. Nadjačavalo je čudno kosmičko smirenje. Između ostalog, osjetila sam da tijelo nastavlja polako da drhti.

– Evo ja sada ništa ne mogu – iznenada je rekao Rinat.

– Šta ne možeš?

– Ništa s tobom da uradim. Kod mene je uvijek tako, kada postoje osjećanja. A kada ih nema, odmah se nešto desi.

– A zbog čega si odlučio – upitala sam lijenim glasom koji je i mene samu iznenadio – da je sa mnom potrebno nešto uraditi?

– Kažem ti, san. Sanjao sam da sam u svom selu, u Povolžju. Izašao sam u dvorište, odmah poslije izlaska sunca, i vidio sam veliko gnijezdo na drvetu. A iz gnijezda posmatra đavolčić. Gornji dio mu je kao kod djevojčice, a donji kao kod koze. Ta poludjevojka-poluživotinja izašla je iz gnijezda kada me vidjela, skočila sa drveta i ušla u zemlju, kao zmija. Onda sam podigao sa zemlje štap i počeo da ga zabadam u rupu koju je ona napravila. Morao sam da je izmamim. Tada je sa druge strane izašla djevojka-đavolčić i rekla: „Ako udariš štapom po ogradi tri puta, ostvariće ti se bilo koja želja.” I tada sam uzeo štap, udario njime tri puta po ogradi i zamislio da ti danas dođeš na vikendicu. Tako se i dogodilo.

Osjećala sam se nelagodno, ali sam i dalje ležala pod Rinatom i gledala u neopran prozor, iza kojeg je, u nastupajućem mraku, kiša šarala po lišću.

– A poslije mog kuckanja štapom otvorila su se vrata kod naše komšinice, ona je izašla na trijem i počela da zagleda u stranu, kako bi saznala odakle dolazi buka. Ali mene nije vidjela, iako sam joj stajao u vidnom polju. I tog momenta sam potpuno jasno shvatio da uopšte ne sanjam, već da sam zapravo na javi i u svom selu. Da sam kasnije pozvao komšinici i pitao da li je čula kucanje u zoru i pogledala na trijem, ona bi odgovorila da jeste.

– Zašto nisi poželio nešto drugo? – čula sam kako postavljam pitanje. Moj glas je bio iznenađujuće samouvjeren.

– Ne znam, tvoji planinski duhovi su vjerovatno nadjačali moje riječne.

Vrtjelo mi se u glavi, osjećala sam kako pored svoje volje počinjem da vjerujem u ove životinjske govore. Dolje su nerazgovijetno vikali, isticao se bas riđe momčine.

– Ako vjeruješ u svu tu mistiku, zašto nisi dolje sa njima? – odjednom mi je došlo u glavu.

– Zato što oni tamo govore sa sopstvenim strahovima, a to nije zanimljivo.

– Ali sve si ih pozvao u goste...

– Da bi ti došla. Samo zbog toga.

Strah, koji je već ovladao mojim nogama, čije se drhtanje nije primijetilo, konačno je našao put do svijesti. Počela sam da se izvlačim ispod Rinata. On me je pokorno pustio da se oslobodim. Ali umjesto da se spustim kod ostalih, ja sam uzela svoju čašu sa poda i ponovo sjela. Rinat me je pratio, smjestivši se u drugi ugao kauča.

– Da li ti se sviđa Jurij? – pitao je odjednom.
– Ne sviđa. Zapravo, drag je, ali tako zaljubljen u sebe. Misli da je Bog.

– Misliš da je to loše?

– Pa da, gordost se smatra grijehom.

– A ti ne misliš da je Jurij jednostavno ispio vino i spoznao istinu?

Ja sam već shvatila da je Rinat lud, zato nisam htjela da se svađam.

– On za razliku od nas ne dijeli sebe od Boga, mi svi treba tome da težimo – pojasnio je.

– U smislu?

– Ti znaš priču o onom pjesniku koji je u svom pijanstvu počeo da viče: „Ja sam Bog! Ja sam Bog!” Njegovi učenici su pomislili da je satana ovladao njime i krenuli su na njega noževima. Ali umjesto da rane učitelja, isjekli su sami sebe.

– Zašto?

– Zato što je pjesnik izgubio svoju ličnost, on se stopio sa Bogom i pretvorio u ogledalo. Udarci nožem, koji su bili namijenjeni pjesniku, pripali su samim učenicima.

– Ti bi takođe htio da izgubiš ličnost? – okrenula sam se Rinatu.

– Ja ne mogu, iako se trudim svim silama.

On je isto pružio ruku za čašom i popio gutljaj. Zatim je pažljivo pogledao u mene i promrmljao:

– Kosa...

– Šta?

– Kosa ti je na licu. Skloni kosu, skloni kosu!
– njegovo mrmljanje je postepeno preraslo u vrisak.

Zaprepastila sam se i skočila sa kauča, otresajući sa čela kratke pramenove.

– Oslobodi se njih. Kosa, to je gomila. Gomila krije lice jedinstva.

– Pa znaš, Rinat – uvrijedila sam se – to je sasvim besmisleno.

I pobjegla sam dolje niz stepenice. Srce mi je jako kucalo. Činilo mi se da će me Rinat sada dostići i ubiti.

Dolje sam napipala vrata na verandi, ali iz nekog razloga nisam mogla da ih otvorim. Obuzeo me pravi napad panike.

– Otvorite, otvorite! – zagalamila sam, povlačeći vrata za rđavu kvaku.

– To je Patja – čuo se Marinin glas.

– Ne vjerujte, ne puštajte! – povikao je neko od muškaraca, čini se, Artur. – On se pretvara da je Patja, pretvara se!

– Da, duh hoće da nas obmane – rekli su svi jednoglasno.

– Molim vas – preklinjala sam – ne gubite razum, bojim se!

– Da, ljudi, to nije Patja, ona ne bi tako vikala. Ne liči na nju – ponovo je podigla glas Marina.

– Znala sam da su se svi oni nagurali na vrata i držali kvaku sa druge strane, a moji trzaji su ih samo podsticali.

– Patja... – pozvao me iza Rinat. Srce mi se spustilo u pete. Naslonila sam se leđima na zid i pokrila lice rukama. Ali Rinat me nije dirao. Čula sam da je prošao pored i nekoliko puta udario dlanom u vrata. Sa druge strane su zajecali i zatutnjali.

– Uplašili su se, svi su se uplašili – rekao je tiho.

Ja sam se osmjelila i sklonila ruke. Konjsko lice Rinata sledilo se nasuprot mene. Bilo je teško vidjeti ga u mraku, ali po slabom mirisu duvana, ja sam pretpostavila da je u njegovim ustima neupaljena cigareta.

– Ne kucaju više – rekao je glas sa druge strane vrata.

– Ne, tamo ima neko – pretpostavljao je drugi.

– Pa dobro, ljudi, nećemo dovesti situaciju do apsurdna – čula sam Jurija.

– Sa te strane postoje još jedna vrata. U baštu. Obidimo kuću spolja – šapnuo je Rinat.

– Hajdemo – složila sam se i sa povjerenjem mu pružila ruku, da se ne spotaknem.

Moj užas je negdje ispario, zamijenivši se laganim smijehom. I zaputili smo se hodnikom u večernju kišu.

2. SPISAK MLADA

VOZ JE IŠAO kroz zagušljivu stepu. Na prozore voza lijepili su se insekti, a putnike je mučila nesanića. Odmah poslije svanuća izvijestili su o sljedećoj stanici. Iz vagona, gurajući se i vukući za sobom torbe pune smeća, izlazile su žene i djeca. Na upražnjenom mjestu pojavio se novi visoki saputnik sa ponosnim licem koje je Maratu bilo dobro poznato, dugim crnim loknama i sportskom torbom preko leđa.

Marat se istog časa sjetio njegovog tinejdžerskog nadimka – Rusik Ekser. Čini se da je taj nadimak na neki način bio povezan sa obučarom. Ne može se sjetiti zasigurno. Kada su imali oko 12 godina, sve vrijeme su zadirkivali starčića koji je držao obučarsku radnju pravo na seoskom Prospektu. Prospektom su smatrali široki i dugi put koji je vodio do stambenih kuća. Kada je padala kiša, put bi se natopio i pretvarao u kanal, koji su stanovnici prelazili u kaljačama i na štulama, prskajući i barackajući po blatu.

Obučar se, sjedeći na svom štandu, sličnom zvoniku, dječacima iz nekog razloga činio kao izvor sveg zla, mrski monstrum, koji zaslužuje

nemilostan prekor. Oni su se skupljali na štandu po dvoje-troje, smicali su omiljeni rascjep na krovu, i kikoćući se bacali plastični nos vrčića izvučenog iz poljskog toaleta. Voda iz vrčića zlikovcu se izlivala pravo na glavu. Neki junaci su voljeli da bombarduju starčića zapaljenim papirićima gurajući ih u taj zlosrećni rascjep. Obučar bi, psujući, iskočio napolje, prijetio čekićem, mrmljao na svom jeziku, trudio se da prepadne dječake i uhvati ih za uši.

Najveselije je bilo šmugnuti. Dok bi jedan odvlačio pažnju i prepirao se, drugi bi skakali sa štanda i trčali daleko, gušeći se od smijeha. Jadnik nikom nije mogao da zapamti facu, ali je sa Rusika nekako u žurbi uspio skinuti kačket, zgužvao ga snažno ispod miške i počeo da galami, mašući ekserom za cipele koji je virio iz šake:

– Ja ću ovaj ekser tvojom glavom zakucati!

Rusik ga je molio da mu vrati kačket, ali se obučar svejedno naslađivao:

– Ekser, glava! Ekser, glava!

Šta je dalje bilo, Marat se ne sjeća, ali nadimak se dugo zadržao, poput eksera.

– Rusiče, selam! – lupnu on dlanom o sto.

Rusik se breкнуo, a mračna bora na njegovom čelu se lagano izvila. Otpočeli su, kao što to biva, uzvici i rukovanja. Ispostavilo se da on nešto predaje u kizljarskom ogranku univerziteta i sada se vraća u selo poslije ispita. Marat je odmah zaboravio naziv predmeta. Nešto u vezi sa ekonomijom. Jedva je čekao da sluša svježe seoske novosti.

– Šta kažeš, Rusiče, Halilbeka su ipak osudili? Robija?

– Još kako robija! U istom onom zatvoru u našem selu.

– Ma idi! Ne mogu da povjerujem!

– Ni naši ne vjeruju. Niko ne vjeruje. Boje se, očekuju da će ga uskoro pustiti, pišu kolektivna pisma za zaštitu.

Da, Halilbek je bio krupna zvjerka. Nije bio ni na jednom zvaničnom položaju, ali je ipak kontrolisao nekretnine u selu i gradu, kao i nekretnine činovnika svih sorti. Bio je istovremeno u svim kancelarijama, objavljivao sopstvene knjige o uljepšavanju i prosperitetu cijelog svijeta, komandovao birokratima, družio se, kako pričaju, sa banditima, čuvao bebe u bolnicama, mutio um estradnim pjevačicama i samo se gojio i punio snagom od tamnih glasina koje su o njemu kružile. Niko se u okrugu ne bi odvažio da započne svoj posao bez Halilbekova znanja, niti da kupi zemlju ili održi konferenciju. On je pronicao, činilo se, u najsitnije stvari i istovremeno stajao, ako je vjerovati legendi, iza glavnih rokada, nestajanja i sudbonosnih odluka. Maratov otac je Halilbeka nekad znao lično, ali druženje se prekinulo poslije jedne neprijatnosti, bolje reći nesreće.

Marat je imao komšiju Adika. Uplašeni dječak kojeg su klinci uvijek vrijeđali i nazivali sinom žene upitnog morala. Živio je sa djedom. Otac djeteta nije bio poznat, a majka se, tražeći spas od besposlenih tračeva, skitala negdje po Rusiji, dok se nije vratila kući da umre. Adik je već završavao školu. On se strašno stidio majke, ali joj je po svoj prilici oprostio. I nakon što se ona veoma brzo upokojila zbog tuberkuloze, dugo se još vucao kao da nije sav svoj.

Adika su u djetinjstvu stalno tukli vršnjaci. Marat je morao, kao komšija, da ga štiti od tuđih udaraca šakama. Tako je Adik i hodao za njim kao privezan da ga ne bi dirali. Uz to su Maratovi roditelji Adika stalno zvali kod sebe, hranili i žalili.

Djed koji ga je vaspitao umro je malo prije majke. Govorili su da je on i izgradio isti zatvor u kom Halilbek sad leži. On je bio arhitekta i posvećeni arabista, čuvar rijetkih srednjovjekovnih rukopisa, ne samo onih na adžemu* već i mnogo zagonetnijih – stranice stare hiljadu godina napisane na drevnom alfabetu Kavkaske Albanije na papiru lokalne proizvodnje. Za sumnjivu fascinaciju predrevolucionarnim periodom on je svojevremeno platio mjestom u građevinskoj upravi i izgleda da su ga poslali iz grada ovamo. Rukopise su izvukli i predali u sovjetske arhive, a potom su ili uništeni ili izgubljeni.

Međutim, Marat se slabo sjećao Adikovog djeda. Osim da su mu tregeri i slučajno spažen ortopedski korzet ispod košulje bili nasljeđe od bitke kod Staljingrada. Bivši arhitekta nije bio društven, pa na novom radnom mjestu nije pronašao nikog s kim bi se družio. Narod tu bio je sitničav, crn od rada, nasilno preseljen sa nepristupačnih planina i odvojen močvarnom stepom. Daleko od elite.

A samog Adika Marat se veoma živo sjećao. Poslije škole dječak ništa nije upisao, šegrtario je, odmah se oženio ćutljivom vršnjakinjom bujnih grudi koju mu je izabrala Maratova majka. Marat mu je stalno posuđivao novac, te je on nesigurnim

* Naziv za nearapske rukopise i narode. (Prim. prev.)

tihim glasom mrmljao kako će vratiti, ali, razumije se, nije vraćao. Zatim je Marat otputovao u Moskvu, gdje je postao savjetnik u advokatskoj kancelariji te tu i tamo, s vremena na vrijeme, pomagao Adiku da se odbrani od nekih seljaka koji su se okomili na njegovu kuću i trudili se na svaki način da ga iz nje istjeraju.

Prelomni trenutak se desio nekad ljeti, kada je Marat doputovao iz Moskve i otkrio da je Adik, još sasvim mlad, iako već porodičan čovjek, iznenada dobio priličan novac. Adik je tvrdio da se zaposlio u gradu, u muzičkom kiosku, ali ta je priča bila prilično neuvjerljiva. A novca je bilo dovoljno za crnu ladu prioru sa crvenim brojem. U njoj se Adik vozikao po Prospektu bez bilo kakve potrebe, samo kako bi napakostio onima koji su mu štetili i mučili ga. Marata je sreo u ispeglanoj košulji i veoma svečano (razgovor se dešavao u kuhinji) izvadio novac iz aluminijske tegle s crvenim natpisom „riža“:

– S kamatom!

Marat je odbio da uzme, ali se Adik uvrijedio, gotovo naljutio, pa je morao pristati. U dvorištu svoje kuće započeo je nekakvu potpuno nepotrebnu i užurbanu izgradnju. Tvrdio je da će napraviti pomoćnu zgradu za goste iako žena i on uopšte nisu imali goste. Vodili su tajnovit, miran život, čak ni njihove bebe nisu urlale. A zatim je u selo došao Halilbek, koji je i ovdje imao dobro zaključanu vilu, odmah poslije skretanja Maratovoj kući. Ne zna se kako mu je palo na pamet da sjedne za volan i dođe noću, i to sâm, bez obezbjeđenja. I

kako se desilo da mu Adik podleti pod točkove u gluvo doba noći? Stvar su, naravno, zataškali. Maratov otac je pokušao da istraži, ali sa Halilbekom se nije moglo izaći na kraj. Adika su sahranili.

I tu nekad, već poslije sahrane, otkrilo se nešto nevjerovatno. Maratu su šapatom priznali da je Adik bio njegov rođeni brat. I da je muškarac sa kojim je pokojnica, izgubljena i oboljela od tuberkuloze, zatrudnjela i rodila dijete bio Maratov otac. Ali najapsurdnije je bilo što njegova majka ne samo da je znala za sve već je još i opravdavala oca. Govorila je da Aseldera treba razumjeti, on je razmišljao o djeci, a ona više nije mogla rađati zbog zdravlja. Adika je voljela gotovo kao rođenog, a poslije smrti ga se prisjećala, uplakana, ako ne i svaki dan. Pokušala je da uzme unuke, ali Adikova žena je isparila odmah poslije četrdesetnice zajedno sa djecom, odselivši se u planine.

Generalno, Maratova porodica ima neriješene lične račune sa Halilbekom. Rusik u sve to nije zalazio. Upitavši Marata o Moskvi i advokatskoj kancelariji, ponovo se namrštio i, češkajući čekinja-stu bradu, buljio u pustoš pored koje su prolazili.

– Ma pusti Halilbeka – reče on odjednom – drugo mi je na pameti. Ove naše budale. Znaš, živim iza pruge, a tamo oni imaju... kako ono bi, paradžemat. Dosađuju svaki dan: zašto nam ne dolaziš? Pa ja ne idem ni u drugu džamiju koja je na Prospektu. Ja sam cijeli dan ili u Kizljaru na vježbama ili u gradu u komitetu. Idem tamo biciklom. Zbog toga svi takođe bjesne. Zašto na biciklu, zašto

ne u odijelu? A kod kuće jedno te isto: kad ćeš da se ženiš, kad ćeš da se ženiš? Pritom, naravno, hoće da se oženim nekom našom. A skoro su u selu saznali da idem na tango. Oho-ho, upirali su prstom.

– Pa ti uzmi i bježi iz sela!

– Lako je reći „bježi”. Zar će me tek tako pustiti? Ja sam sin jedinac, sestre su malene, roditelji tvrdoglavi.

– Pa onda nemoj da se žališ...

Marat je gledao Rusika sa osmijehom. Rusik je bio poznat po svojim neobičnostima. Na selo je gledao sa prezirom, na propovijedi nije išao, ulazio je u afere sa razvedenim gradskim umjetnicama, izjašnjavao se nekad nejasno, „kao Malorus”, bavio se te skupljanjem starih geografskih karata, te numizmatikom, te zimskim plivanjem u moru, želeći da se istakne, ali brzo je sve ostavljao i zaključavao se u kuću na nekoliko dana da tuguje. Zato Marata ništa nije iznenađivalo: ni tango, ni vožnja biciklom na posao u gradu (30 kilometara po blatu u jednom smjeru). On je ponovo pitao o ženidbi:

– A šta, mladu su već našli?

– Pa oni sve vrijeme nekog pronalaze i podmeću – iskrivio se Rusik – kao u zoološkom vrtu.

– Prosto pitam, jer i ja idem da se ženim.

– Ti? Ženiš se? Kime?

– Još ne znam. Moram hitno da pronađem nekog. Svadba je dogovorena, i svadbeni salon je zakazan za 13. avgust, a mlade još nema – u brzini objasni Marat, valjajući jučerašnje mrvice od hljeba po stolu.

Pored, u hodniku voza, prozivajući jedni druge i smijući se, miješali su se ljudi sa peškirima,

četkicama za zube, kukuruznim štapićima, telefona, beskrajnim zveckanjem tanjirića.

– Šališ se? – strese se Rusik.

– Pitaj moje da li se šalim ili ne. Svako ljeto doputujem i skidam ih s grbače. Ovog puta su odlučili rezervisati salon. Ako ne nađem ženu, pare za zakup će propasti. Salon nije najbolji, na periferiji je grada. Najbolje, znaš, rezervišu i godinu dana unaprijed. Ali smjestiće se hiljadu gostiju. Otac je čak prodao i jedan automobil da bi skupio pare. I ja sam štedio. I sam vidiš, putujem u kupeu... – Marat se nervozno zasmijao.

– Nisam to od tebe očekivao, Marate! Zašto si na to pristao?

– Pa, ako ću iskreno, ni sâm nisam protiv toga, nek me žene. Samom mi je dosadilo...

Rusik nekoliko sekundi nije odvajao poraženi pogled od prijatelja, zatim protrese kosu i, zažmurivši, leže na krevet. Marat je ustao i, protegnuvši se, ponio do čajnika, „titana” kako bi kontrolori rekli, staklene čaše koje su zveckale na podmetaču. U kupeu je svima bilo mučno od vrućine. Punije trgovkinje sa kariranim koferima hvalile su šalove od šifona sa leopardovim printom, kupci su pipali tkaninu, savjetovali se, šušтали novcem.

– Šta je, brate, jesi htio čaj? – viknuo je poznati saputnik sa gornjeg kreveta, odakle su mu se vidjele samo žute pete.

– Da, zamisli, brajko – zasmijao se Marat.

Kada se vratio sa čajem, Rusik se odmah pridigao, naslonivši laktove na sto. Počeli su da se časte.